

ez nála összefügg a kutatás módszerének interdiszciplináris, sőt multidiszciplináris jellegének elismerésével.

3. Kötetéből konkrét nyelvtudományi ismeretként, tényként mint tájékoztató példát, avagy éppen mint érdekességet a „physis-thesis” elméletet, a sokáig, a jelenig kitartó vitatott kérdést említhetjük meg, aminek lényege a szerző megfogalmazásában az, hogy „egy adott dolog és neve között van-e szerves (organikus) kapcsolat, vagy egyszerűen konvención (megegyezésen) alapul” (51). Ez a vita tulajdonképpen a pitagoreusok és a szofisták között kezdődött el. És ez is arra hívja fel figyelmünket, hogy az antik görög filozófusok érdeme, hogy a nyelvnek erre „az igen lényeges aspektusára irányították a nyelvészet művelőinek figyelmét” (52).

Ez a kérdéskör olyan kiváló filozófusokat is foglalkoztatott, mint Platón, „aki Kratülosz című dialógusát szentelte ennek a problémának a megvilágítására” (52).

Az ókori nyelvtudomány egy másik itt említett kezdeményezése az Arisztotelész nevéhez fűződő, a mára úgy-ahogy kifejtett nyelvi univerzálék lehetőségének és szükségességének az állítása, amihez kiindulópontja az, hogy az emberi gondolkodás törvényei nagyjából mindenütt azonosak és általánosak. Ez vezette Arisztotelészt arra a felismerésre, hogy lehetséges egy univerzális nyelvtan létrehozása (60).

4. MÁTÉ JAKAB tudománytörténeti szintézisének harmadik kötete ugyanúgy, mint az első kettő jól sikerült összegezés.

Bizonyítja ezt az is, hogy itt is sikerült egyesítenie az informativitást az alapossággal. És kreatív módon használt fel egy igen gazdag nemzetközi szakirodalmat.

Egy másik érdeme abból fakad, hogy igyekezett az ókori nyelvtudományban későbbi elméletek elődeit, avagy éppen kezdeményezőit keresni és felfedni. Így például megállapítja, hogy Peirce Szent Ágostonnak a jelről alkotott felfogását a 19. század végén és a 20. század elején felújította, újratárgyalta.

Mindezek mellett jó lett volna kapcsolatot teremteni a nominalizmus és a realizmus egykori sokat vitatott felfogásai és néhány mai elmélet (például a kognitivitás) között.

Ez a harmadik kötet a hozzáértésnek, kompetenségnek olyan szintjét képviseli, ami jogosan elvárható egy olyan szakembertől, mint amilyen az ezen a területen jól ismert, valóban szakavatott szerző.

Érdemeiből következik, hogy hasznos tankönyv, kézikönyv lehet hallgatók számára és ugyanúgy minden lehetséges érdeklődő számára.

Paul Schweiger

La linguistique textuelle dans les études françaises

Actes du colloque de Debrecen publiés par István Csűry

Studia Romanica de Debrecen, Series Linguistica, fasc. VI.

Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001. 187 p.

A francia nyelvű kötet az 1999. novemberében Debrecenben, *Szövegnyelvészet a francia tanulmányokban* címmel megrendezett konferencia előadásai alapján készült, melyek a szöveg, illetve a szövegnyelvészet témakörére épültek. Ez a mégoly egyértelműnek látszó terminus számos értelmezést tesz lehetővé, s a kötet nagy érdeme, hogy sikerrel mutatja be ezeknek az értelmezési lehetőségeknek a széles körét, így a szöveg ex-

perimentális fonetikai megközelítésétől kezdve a lexikológiai és szintaktikai problémákon át egészen a középkori filológiáig kínál kutatási területet a nyelvészek számára.

A cikkek témaválasztása jól tükrözi a textológia ezen interdiszciplináris helyzetét, mindazonáltal három jól elkülöníthető csoportra oszthatók.

Az első fejezet két tanulmánya a *szövegnyelvészet általános problémáit* fejtegeti: PHILIPPE LANE a szövegnyelvészet jelenlegi franciaországi helyzetét mutatja be, kiemelve a szövegnyelvészet és a diskurzuselemzés kapcsolódási pontjait, és kitűzve a jövőbeni fejlődés lehetséges útvonalaait is, míg – az előbbi írás ellenpontjaként – SIMONFFY ZSUZSA a pragmatika bizonyos irányzatainak a szöveggel mint kutatási objektummal szemben érzett aggodalmát juttatja kifejezésre. Ő a hagyományos – didaktikus és normatív – elemzések ellen érvel. Az első fejezetből kiderül, mennyire nélkülözhetetlen a szöveg – és a szövegtan – helytálló, egyértelmű és koherens terminológián alapuló megközelítése.

A második fejezet hét cikke a *szövegalkotás eszközeit* tárgyalja, és a szöveg szerveződésének egyedi aspektusait kívánja bemutatni. KASSAI ILONA és FAGYAL ZSUZSA MARGUERITE DURAS-szal három különböző időszakban és különböző szituációban készült interjú alapján adnak leírást a szöveg egyes alkotóelemeiről, kiterjesztve ezzel az empirikus fonetika kutatási területét a szövegnyelvészetre, míg SKUTTA FRANCISKA a szövegkezdet szerkezeti és tipológiai jegyeit vizsgálva a korreferencia és a tematikus progresszió kérdését járja körül elsősorban makroszerkezeti szempontból. Ebből a makroszerkezeti elemzésből kiindulva fokozatosan jutunk el a szövegszerveződés mikroszerkezetéhez, amelynek keretében először KISS SÁNDOR a mutatja be cikkében a parafrázisokat, mint szövegalkotási eszközöket, amelyek a szövegszerveződés strukturális leírásában is haszonnal alkalmazhatók. A fejezet következő cikkében CSÜRY ANDREA elemzi a határozatlan névmások mint szövegtagoló elemek lexikológiai-szemantikai jellemzőit és a szöveg strukturálásában betöltött szerepüket. Ezen az elemzési úton haladva jutunk el a mondaton textológiai megközelítéséhez CSÜRY ISTVÁN cikkén keresztül, amelyben az ellentétet kifejező egyes nyelvi eszközök alapos elemzése szolgál példaként. A második fejezet három cikkel zárul, CARL VETTERS az igeidők és a szövegtani tipológia BENVENISTE és WEINRICH által megfogalmazott állításaival és azok kritikáinak összefoglalásával, illetve újraértékelésével foglalkozik. KÖRMENDY MARIANNA a kronológia szerepét vizsgálja a narratív diskursusban, amelynek révén a francia múlt idők használatával kapcsolatban próbál meg eloszlatni néhány tévhitet. Végül BORS EDIT az önéletrajzi diskurzusok időszerkezetének sajátosságait mutatja be.

A harmadik fejezet, amely az *Irodalmi alkalmazások* címet kapta, a már említett interdiszciplináris megközelítés illusztrálásaként kiterjeszti a kutatási területet egyéb tudományágakra is. MAROSVÁRI MÁRIA például Pétrus Borel művén keresztül mutat be egy elemzést a lexikológiából kiindulva. SASHEGYI GÁBOR a középkori filológia napjainkban is érvényes aktualitását hangsúlyozva, az *Új Filológia* rövid történetének bemutatása után annak szövegnyelvészeti kapcsolódásait elemzi. TÓTH RÉKA pedig a genetikus kritika kialakulásával és alapvető fogalmaival ismerteti meg bennünket.

Amint a kötet szerkesztője, CSÜRY ISTVÁN azt a bevezetőben leszögezi, a szöveg megkerülhetetlen a nyelvléírásban, annak ellenére, hogy pontos megragadása és definiálása nem könnyű, s a kutatók számára nem is mindig egyértelmű. A kötet így hasznos adalékokkal szolgál mindazoknak, akik ezt a kézenfekvő és mégis időnként megfogha-

tatlan fogalmat s annak a kortárs francia nyelvtudományban érvényesülő tárgyalásmódját szeretnék jobban megismerni.

Marádi Krisztina

Deme László: A szöveg természetéről és hangzásáról

Kazinczy Ferenc Gimnázium, Győr, 2003.

Pro domo

„A tervező az elképzelt házat bontja részeire majd elemeire; a fogalmazó a gondolatot parcellázza mondatokká, s azokat tovább és még tovább. Mindkettő analitiko-szintetikus tevékenység: a kiviteli technikája összerakó, de egy globális funkciót szolgál, és ez az irányítója az előbbieknak.”

DEME LÁSZLÓ fenti mondata a kötet előszavában található. Ebben a mondatban fogalmazta meg egész munkásságára jellemző funkcionális nyelvszemléletének lényegét.

A XX. század kiemelkedő magyar nyelvészprofesszora saját, a szöveggel foglalkozó tanulmányait, könyvfejezeteit – keletkezésük sorrendjében – szerkesztette egy egységes, a szövegről szóló könyvvé. Mivel az apropó a Kazinczy-verseny, melynek léte összefügg DEME LÁSZLÓ nevével, természetesen útravalóul szánja munkáit a versenyzőknek és a felkészítő tanároknak.

Nemcsak a leírt szövegről, hanem annak meghangosításáról is szól: „A prózamondás kulcsa magában a szövegben van, csak meg kell keresni és meg kell találni benne. A szövegalkotásban a közlendő gondolat a tartalom, a nyelvi köntös a forma; a szövegtolmácsolásban pedig a kész szöveg a tartalom, a hangzás – hangoztatás a forma.” Megjegyzi, hogy nem „elgazítani”, hanem „elgondolkodtatni” kíván írásaival.

A mű három nagy szerkezeti egységre tagolódik, melyeknek az *Első...*, a *Második...* és a *Harmadik* közelítés a címe. DEME LÁSZLÓ eddigi írásaiból már megismertük kreatív beszélő címeit. A közelítés szó arról tanúskodik, hogy a szerző nem akarja az olvasóra erőltetni nézeteit, csak meg akar mutatni néhány lehetőséget. Természetesen nem zárja ki, hogy olvasója, mire a kötet végére ér, elfogadja gondolatait, s mélyebben tanulmányozni fogja azokat.

Első közelítés: A szöveg természetéről, kitekintéssel a hangzására

1. Kitekintés a „harmadik dimenzióra” (1966.)

Ebben a fejezetben négy tanulmányt találunk. Az első az 1966-ban megjelent *A nyelvről – felnőtteknek* című könyvből való. (Ez a könyv „általános nyelvészeti ismeretű”, mely nemcsak felnőtt korú diákoknak, azaz egyetemistáknak, nemcsak tanároknak szól, hanem minden felnőttnek, akinek a beszédeszközön kívül mást is jelent a nyelv.)

A nyelvi nagyságrendek és egységeik. DEME LÁSZLÓ a beszédet, a nyelvi közlést a mértan segítségével mutatja be. Szemléletesek a párhuzamok: a mértani test háromdimenziós, melynek élettere a tér. Ennek nyelvi megfelelője a beszédmű, mely nem